

A MAGÁNINDITVÁNYI
BÜNCSELEKMÉNYEKRŐL

A BÜNTETŐTÖRVÉNY MÓDOSÍTÁSA

SZEMPONTJÁBÓL.

IRTA

Dr KÁRMÁN ELEMÉR

SZOMBATHELYI KIR. ÜGYÉSZSÉGI ALJEGYZŐ.

FEOLVASTATOTT A MAGYAR JOGÁSZEGYLET 1903 ÁPRILIS 25-ÉN
TARTOTT ÜLÉSÉN.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA.

1903.

BEVEZETÉS.

Mélyen tisztelt teljes ülés!

Az indítványi bűncselekmények kérdése a büntető jogtudománynak úgy anyagi, mint alaki részébe vág. Hazai jogfejlődésünk iránya, mely az alaki jog hosszú elhanyagolása folytán utóbb ennek volt kénytelen évtizedes előkészületeket szentelni, oka annak, hogy a kérdésnek anyagi részét a törvényhozás és elmélet egyaránt mostoha bánásmódban részesítette.

Büntető codexünk indokoló része ellentétben ama tartalmass értekezésekkel, melyek nem egy szakasznak szentelt, az indítványi bűncselekmények úgy általános, mint különös szabványaira vonatkozó szakaszoknál alig érinti a felmerülő kérdéseket.

A különös részben rövid, úgyszólván odavetett tételekben van indokolva egy-egy delictum indítványi jellege. Teljesen hiányzik az a hűtlen kezelésnél s a csalásnál, a szolgálati lopás és sikkasztásnál.

Irodalmunk adottnak vévén az indítványi bűncselekmények rendszerét, inkább annak casuistikájával s perjogi oldalával foglalkozott.

A magánvádnak a vádrendszerben annyira fontos és elvi állásánál fogva az irodalom figyelme inkább a magánvádra s az indítványi delictumok körüli szerepére irányult. Eljárási törvény hiányában az indítvány és a magánvád kérdései nem voltak annyira tisztázva, mint ma. S különösen tisztázandók voltak az indítványi delictumokra vonatkozó *perjogi* rendelkezések.

A következő lapok e háttérben maradt kérdéseknek szentelvek: mik az okai annak, hogy egyes delictumokat nem hi-

vatalból, hanem magánindítványra üldözendőkke nyilvánítunk? Melyek ez okok közül a Btk. immár több mint negyedszázados alkalmazásának jogpolitikai tapasztalatai alapján annyira nyomósak, hogy azok továbbra is irányadók legyenek?

Az indítványi jelleg elméleti igazolása.

Az indítványi bűncselekmények rendszere kivétel a büntetőjog közjogi jellegének elismerése alól.

A míg a büntetőjog büntetőjog marad, a míg más szóval a bűnöst büntetjük s nem a mint egyéb elméletek vitatják: a megtévedettet javítjuk avagy még szélsőbb nézet szerint: a beteget gyógyítjuk, addig a büntetés kiszabásának első célja az, hogy nem máson, hanem önmagunkon valamit javítsunk. A bíró bünteti a bűnöst, a büntetés végrehajtójának feladata a büntetés keretében javítani rajta. A bíró ítéletével csak a társadalmon javít, a közönségen, mely az elítélt távoztával ítélőszéke előtt maradt s elmélkedik a lefolyt eset erkölcsi igazságán. Ez elmélkedés az Aristoteles katharsisa: a lélek heves felháborodása, mely addig tart, míg a dolgok felkavart rendje kiegyenlítve nincs. A boszú érzete ez, az emberi szív egyik legtermészetesebb és leküzdhetlen lelki izgalma, melyet jognak senki nem, csakis természetes emberi tulajdonnak tarthat. A társadalom tehát, ha büntet, s magának büntető hatalmat követel, e hatalmat semminemű jogból nem származtathatja, csupán usurpálja, bitorolja azt. Szükséges rossz, mely nélkül élni nem tud. De e bitorolt jogát az idők folyamán megneemesíti az által, hogy a magánboszút megszünteti, s a büntető hatalmat a köz szerveire bízza.

Adható-e a magánegyénnek oly jogosultság, hogy a köz ez érdeke kivetelésének akadályt vessen? s ez által előállhasson az az eset, midőn a tényállás subjectiv felfogása esetleg oly elnézésre vezet, mely ép a társadalom érdekével ellenkező s ez által új jogsértés jó létre?

Ez az indítványi problema nézetünk szerinti helyes elméleti constructiója.

Nem az a helyes theoreticus felosztás, hogy kétféle bűncselekmény van: hivatalból üldözendő s magánindítványra üldö-

zendő büncselekmény; hanem minden büncselekményt általános szabályként a köz üldöz, de ez a köz bizonyos esetekben megadja a magánegyénnek a jogot: *a bűnvádi eljárás megakadályozására.*

Ez az anyagi jog álláspontja. S a jelen sorokban tisztán az anyagi jog szempontjából szólunk a kérdéshez. Mert az indítvány az anyagi jog, a magánvád az alaki jog kérdése, s a kettő egymástól teljesen különböző.

Az indítvány a peres viszony alakulásának egyik előfeltétele. A magánvád a peres viszony vitelének a módja. Mindkettő jog, melyet a köz a magánegyénnek ad: amant, hogy az eljárást megakadályozhassa — emezt, hogy pervivő félként állhasson a bíróság elé. A magánvád pozitív — az indítvány negatív jogosítvány. S csak ily *negatív jogosítványként* való felfogása vezethet elmékedéseink során helyes eredményre.

Angol jog.

Az angol jogrendszerben nyilvánul legszembetűnőbben az indítványi jogosultság és a magánvád teljesen különböző volta; ebből folyik, hogy e két jogosítvány jellegének nem helyes felismerése számos irónál, de a köznézetben is az angol jog teljes félreértésére vezetett.

Az angol bűnvádi eljárás alapja a magánvád. Általános szabályként a magánvádló — privat prosecutor — jár el a büncselekmények megtorlásában a bíróság előtt, kivéve a közjogi büntetteket, melyeket üldözni az «Attorney-general» hivatalbéli kötelessége. A magánegyén: a magánvádló azonban az angol felfogás szerint a köznek, a megsértett jogrendnek képviselője. Hogy continentalis fogalommal éljünk, ő nem magánindítványra jogosított, hanem «hivatalból» jár el, de e hivatali kötelességet nem állásbeli, hanem általános emberi és polgári léte rója rája.

Ebbeli hatalma miben sem különbözik a rendőrtől vagy közvádlóétól: «a rendőr, mint ilyen, mit sem tehet, a mit magánegyén nem tehetne».*

* James Fitzjames Stephen: A general view of the criminal law of England. 1863. 154. l.

A mi fogalmainkkal e felfogás merőben ellentétes, s elménk számára alig érthető. Mi magánvádlót ügyészi közreműködés vagy magánindítványi jogosultság nélkül el nem tudunk képzelni,¹ holott az angol jog a magánvád uralkodó elve mellett indítványi jogosultságot nem ismer. A magánvádló nem ura e rendszerben a bűnpernek. Feljelentési s üldözési kötelessége van, de joga a bűnvádi eljárás megakadályozására — a mi a magánindítvány lényege — nincsen.

Vádlói kötelességét egy általános s több különleges szabály írja elő.

Általános szabály az angol közfelfogásnak tőlünk teljesen idegen vonása: hogy minden polgárnak erkölcsi kötelessége a bűn üldözése. Az avval járó kár s a belőle eredő haszon aránytalanságának teljes figyelembe nem vétele, a hanyagság és kényelmeskedés megvetése e felfogás jellemzői. Olyatén indokokat, mint mi: a sértett kimélete, vagy a sérelem bagatell volta, az angol nem ismer. Előtte a bűn üldözése nem érdekkérdés, hanem jellemkérdés, a mint Ihering mondja, emlékezetünkbe idézve az angol utazó tipikus alakját, a ki a vendéglősök és bérkocsisok zsebmetszésének teljes erővel áll ellent s jogai érvényesítése végett utazását elhalasztva, tizszeresét adja ki annak, a mit fizetni vonakodott.²

De kötelezik a közvád megindítására különös jogi szabályok is: az anyagi jog a feljelentés elmulasztását bűncselekménynek minősíti; a per során pedig a bíró a sértett felet a vád fentartására és vitelére kötelezheti.

Az anyagi jog határozmányai vágnak kiválólág a jelen tanulmány körébe.

Az angol jog kétféle bűncselekményt ismer: felony és misdemeanor, az előbbi a súlyosabb, az utóbbi enyhébb. A felony fel nem jelentése (compounding of felony) s ezért juta-

¹ Szerény előterjesztéseim e pontjához dr. Balogh Jenő egyetemi tanár úr azon megjegyzést tette, hogy a pótmagánvádló magánvádló indítványi jogosultság nélkül. Ez való. Ámde a pótmagánvádló nem önálló magánvádló, mint az angol privat prosecutor, mert a főtárgyaláson jelen kell lennie a kir. ügyésznek is. (L. a Curiának a jogegység érdekében hozott 42. sz. határozatát.

² Kampf um's Recht. 3. Auflage. 1873. 68. l.

lom elfogadása: bűncselekmény; a jutalommal egyértelmű a kárpótlás, a kiegyezés a sértett féllal. Különösen ide tartozik p. o. a «theft bote»: a lopott dolog visszavétele vagy kártérítés elfogadása avval a feltétellel, hogy bűnvádi eljárástól a sértett tartózkodni fog. Büntetése pénzbüntetés és fogság.

A misdemeanor fel nem jelentése avagy elengedése is törvényellenes általában, de ez alól kivételek vannak.

Jelesül: a misdemeanor egyes eseteiben, a melyek inkább közvetlenül a személyt sértik, p. o. tetteges vagy írásbeli bántalmazásoknál a vádlott az ítélet kihirdetése előtt kiegyezhet a sértettel. Ha a sértett azután kielégítettnek vallja magát, a vádlott kisebb büntetéssel, rendesen 1 shilling pénzbüntetéssel sujtatik.

Továbbá a békebíró előtti sommás eljárásban, p. o. íngó vagy ingatlan vagyon enyhébb súlyú rongálásainál a békebíró a tettest, ha a sértettet kielégíti, felmentheti.

E néhány utóbbi tételben véljük a magánindítványi jogosultság némi elemeit fellelhetni: a magánügyén elállhat a vádtól, de itt is csak a békebíró előtt.

Magánindítványi jogosultságot az angol jog ezek szerint nem ismer.

Szerinte a sértett kárpótlása a fel nem jelentés ígérete mellett — a mi a mi jogunkban legalább az indítványi bűncselekményeknél jogszerű — delictum. Mert minden bűncselekmény hivatalból üldözendő, bár az üldözés nem erre hivatott közegek, hanem a magánügyén által teljesítendő. Ez utóbbi azonban kizárólag az eljárás kérdése.

Az angol jog álláspontja: a szigorú legalitas.

Francia jog.

A francia Code Pénal egy esetben ismeri a magánindítványi jogosultságot s ez a házasságtörés (Code Pénal 336., 337. §§.), de ez sem korlátlanul, a mennyiben ha a sértett fél maga is bűnös: e joga megszűnik.

Ez intézkedésnek nyilvánvaló indoka az, hogy a házasságtörés a legbensőbb családi ügy, abba a köznek a felek vonatkozása esetén nincs joga beavatkozni. Megnyilvánul ebben a francia jog ama sajátos felfogása, a mely a házasság terén a

magánboszúnak szabad teret enged (Code Penal 324. §. 2. bek. : a tettenért feleségen s büntársán in flagranti elkövetett emberölés menthető).

Egyéb esetei a magánindítványi delictumoknak a külön sajtótörvényekben fordulnak elő.¹ Ezek azonban teljesen politikai jellegűek, a felhatalmazási delictumok körébe tartoznak, jelen tanulmányunk keretén kívül esnek. Ugyanide tartozik a Code Penal 433. §-a, a mely a kormány indítványától teszi függővé a nyilvános szállítók visszaéléseit.

Az 1843-iki büntetőtörvénykönyvi javaslat.

Az angol és francia jogrendszerrel teljesen ellentétes képet mutat a mi 43-iki javaslatunk.

Büntetőtörvényünk indokolása a magánindítványi delictumok általános fejtegetésénél utal az 1843-as javaslatra is, mint követett példaképre e szavakkal: « az 1843. évi törvényjavaslat által elfogadott eszmét követi a jelen törvényjavaslat is ».²

Az alábbiakban megkíséreljük kimutatni, hogy a 43-as javaslat az indítványi delictumok rendszerében egészen más, sokkal következetesebb, sokkal inkább elvi alapon áll, mint a mai codexünk.

Deák Ferencz büntetőjogában nem opportunitási elvek, de a leghatározottabb jogi felfogás nyilvánul.

E felfogás alapja az, hogy a köz elleni büntettek hivatalból veendő közkereset alá, a magánosok elleniek ellenben kivétel nélkül csak a sértett fél panaszára. A sértett fél feltétlen ura a bűnpernek; a büntető eljárás 6. §-a szerint ez esetekben « a büntető kereset azonnal megszűnik, mihelyest a sértett fél a bepanaszlottal megegyezett ». Ez az alapelv a legnagyobb következetességgel van a javaslatban keresztülvive. A sértett kimélete, a felfedezés nehézsége, a delictumok csekélyebb volta — ily indokokat nem ismer. Egyedüli ismérv arra, hogy mi legyen indítványi s mi hivatalból üldözendő, az, hogy a közt

¹ 1844. július 5-iki törvény 45. §. — 1822. márczius 25-iki törvény 15. §. — 1819. május 26-iki törvény 3., 4., 5. §§.

² Löw. Anyaggyűjtemény I. kötet 586. lap.

avagy a magánegyént sértette-e a delictum. Állításunkat mi sem igazolja jobban, mint azok a határozmányok, a melyek közjogi jellegű delictumokra vonatkoznak, mint p. o. a széksértés s a közhivatalnoki büntettek. Ezek hivatalból csak akkor üldözendők, ha a hely méltósága, avagy közérdek sértetett; ha a széksértő egyént insultált avagy a hűtlen köztisztviselő magánegyént károsított meg: magánpanasztól függ a perbefogása. Még e közjogi delictumoknál is különbség tétetik a köz avagy magánsérelem szerint. Továbbá, hogy a sértett fél kiméletének elvét nem ismeri, azt mi sem igazolja jobban, mint hogy az erőszakos nemi közösülés hivatalból üldözendő, ha «közbotránkozást» okozott, holott a sértett fél kimélete itt ép oly indokolt lenne, mint egyéb esetekben. A mi a közt sérti: hivatalból üldöztetik, ez a javaslat elve, ellenben a mi a magánegyén érdekeit sérti, annak közkereset alá vonása a magánegyén hatalmától függ. S attól függ minden korlát nélkül: a felek ép úgy egyezkedhetnek, mint a polgári perben. A sértett ép oly dominus litis, mint a felperes.

S ez a felfogás felel meg a magyar hagyományoknak. A haza bölcsének a jogfolytonosságtól áthatott eszmemenete ép úgy nyilvánul büntetőjogi alkotásában, mint politikai tetteiben s szavaiban. A német irodalom szülte oly eszmék, mint a sértett kimélete, a sértett nagyobb érdeke stb. újabb keletűek, azok abból, s nem a 43-iki javaslatból származtak mai codexünkbe.

Német jog.

A német büntetőtörvény az indítványi deliktumoknak körülbelől a magyarhoz hasonló rendszerét ismeri, ez szolgált a magyarnak, mondhatjuk — kevésbé szerencsés előképül.

Általános része 61—65. §-aiban tárgyalja az indítványi jogosultságot (Antrag), mint a büntetést kizáró indokot (Gründe, welche die Strafe ausschliessen). Indítványi határidő a három hónap; az indítvány oszthatatlan; visszavonható azokban az esetekben, a melyekben ezt a törvény különös része megengedi.

A német törvényhozást ugyanazon indokok vezették az egyes bűncselekmények indítványi jelleggel való felruházásában, mint a magyart. A sértett fél kimélete ez indokok egyike;

ámde e tekintetben arra a fontos s a magyar törvénytől eltérő mozzanatra kell figyelniünk, hogy e deliktumok közé nem tartoznak a súlyosabbjaik, nevezetesen az erőszakos nemi közösülés, s a vérfertőzés.

A mi azokat a bűncselekményeket illeti, melyek a közt kevésbé érintő voltak miatt tétettek indítványivá: a német Btk.-ben a következő emelendő ki:

A csalás csak hozzátartozók között indítványi — rendszerint hivatalból üldöztetik.

A hitelező indítványára üldöztetik, ellenben a sikkasztásnak tekintendő vétség és a jogtalan elsajátítás, a melyek a magyar judikaturában annyi igazságtalanságra adnak okot. A vagyon elleni bűncselekményeknél a német sokkal jelentékenyebbeket tekint csekélyebb súlyuknál fogva indítványi jellegre méltóknak, mint a magyar törvény.

Továbbá indítványi delictum minden gondatlanságból elkövetett testi sértés, a mit a mi codexünk szintén el nem ismer.

Azon indokok tehát, melyeket a német törvény az indítványi jelleg igazolásául elfogadott: mint már fentebb is láttuk, azonosak a magyar elmélet indokaival. A német büntetőjog is teret enged az opportunitás elvének, de ezt a magyartól sok tekintetben eltérően alkalmazza. E határozmányok birálatára részletes fejtegetésben utalunk.

Az indítványi bűncselekmények csoportosítása.

Azon okok, melyek folytán a törvény megadja a magánegyénnek azt a jogot, hogy valamely bűncselekmény csak az ő indítványa folytán üldöztessék, nyilvánvalóan csak igen fontos okok lehetnek.

Törvényünk indokolása három ily okot állított fel, melyek szerinte annyira fontosak, hogy a felvilágosodott törvényhozás nem hagyhatja azokat figyelmen kívül.

Első: hogy több esetben az a közérdek, hogy a büntetés társadalmi érdeken szükséges, csak másodrendű, a *sértett fél érdeke* azonban sokkal nagyobb, mint a közvetett állami érdek.

Második indoka: hogy némely, habár súlyos büntett az

általa megsértett család becsületét, békéjét és nyugalalmát érinti, úgy, hogy az államnak, a család akarata elleni beavatkozása, ennek szerencsétlenségét még nagyobb mértékben növelné. Az állam nem mellőzheti ily esetben a családi élet tekintetét, s a nyugalom érdekében háttérbe vonulván, a sújtottak felhívásától tétellezi fel intézkedését.

Egy harmadik ok abban találtatik, hogy bizonyos büntetendő cselekmények nem juthatnak a közhatóság tudomására s a vizsgálat sem lehet eredményes, ha a cselekmény által károsítottak nem derítik fel a körülményeket s nem szolgáltatják az adatokat.

Az irodalom nagyrészből ugyanazon indokokat említi fel az indítvány alapjául.

Fayer László kézikönyvében elsőül említi azt, hogy némely sérelem nem elégséges arra, hogy az államhatalom maga vegye kezébe az üldözést. Ilyen szerinte a becsületsértés, könnyű testi sértés.

Második a sértett fél kimélete — a női szemérem elleni büntetteknél.

Végül vannak bűncselekmények, melyeknek tényálladéka annyira intimus jellegű, vagy annyira ingadozó keretekben mozog, hogy a sértett fél hozzájárulása nélkül nem vezetne eredményre az üldözés. Ilyenek a szolgálati viszonyban elkövetett lopások és sikkasztások s idetartoznak bizonyos mérvig — különösen a mi a tényálladék ingadozó kereteit illeti — a csalások is.

Balogh Jenőnél első sorban említett indokul a sértett fél kiméletét találjuk. Szerinte ez a legfontosabb; egyes büntetendő cselekményeknél a bűnvádi eljárás folyamatba tétele, az ezzel együtt elkövetett jogsértésnek csaknem elkerülhetetlen nyilvánosságra hozatala, továbbá az eljárás keresztülvitelével járó nyomozások, sőt némely esetekben (például a család körében elkövetett vagyon elleni bűncselekményeknél) a tettes megbüntetése is még inkább sujtaná a sértettet. Ha már az állam nem volt képes megakadályozni a jogrend megsértését, legalább attól kell óvakodnia, hogy a sértett szerencsétlenségét még nagyobbá ne tegye az által, hogy ennek akarata ellenére bűnvádi eljárást tétet folyamatba.

Második szempont, melynél fogva az állam mellőzi a hivatalból való üldözést, az, hogy az a közérdek szempontjából felesleges; ezek a csekély jelentőségű vétségek és kihágások, melyek a jogrendet csak alárendelt mértékben sértik.

Ezen szempontok alapján jelen fejtegetéseinkben három csoportba osztjuk az alábbiakban az indítványi bűncselekmények sorozatát. Nem a törvény szakaszainak sorrendjében, hanem e szempontok szerint csoportosítva tárgyaljuk azokat, így könnyebben tűnven ki, hogy az indítványi jelleg mennyiben indokolt s célszerű. Ilyeténkép a részletes kifejtésben jutunk az egyes szempontok elméleti s gyakorlati birálatára.

E csoportok a következők:

I. azon bűncselekmények, melyeknél a sértett fél kimélete az indítványi jelleg indoka. A sértett fél kimélete alatt értve úgy a sértettet, mint annak egész családját;

II. azon bűncselekmények, melyek kisebb jelentőségűek, semmint az állam velök hivatalból foglalkozhatnék;

III. melyek nehéz felderítése indokolja, hogy a sértett fél feljelentése nélkül az állam közege velök ne foglalkozzék.

Az indítványi bűncselekményekről különösen.

I. csoport.

A jelzett első csoportba tartoznak:

A) *A szemérem elleni bűncselekmények:*

1. erőszakos nemi közösülés,
2. szemérem elleni erőszak,
3. megfertőztetés,
4. szemérem elleni büntett,
5. vérfertőzés és fajtalanság testvérek között,
6. házasságtörés.

B) *A család erkölcsi alapja elleni bűncselekmények:*

1. családi állás ellen büntett,
2. gyermekrablás,
3. leányszóktetés,
4. nőrablás,
5. családi lopás,

6. családi sikkasztás,

7. családi csalás.

A szemérem elleni büntetteknel emelkedik ki legjobban az indítványi jelleg szükségessége: a sértettnek és hozzátartozóinak az a vitális érdeke, hogy a büntett nyilvánosságra ne jusson. Törvényünk indokolása e részben megbató szavakkal festi a szerencsétlen család sorsát, melyet a gyalázat hírének elterjedése még jobban sújtana.

A törvénynek a család érdeke előtti félrevonulása a büntettek egyik legborzasztóbbikát hagyja nyilván nem egy esetben büntetlenül. A legelvetemültebb existenciák üldözésének megindítása van ez esetekben a magánügyre bízva, és súlyos büntetésre irányuló eljárás mozgásba hozatala a magánügyén kezébe letéve.

A büntetés súlyos voltának s a sértett egyéni erejének ellentéte e bűncselekményeknél a visszaélések egész sorozatára adhat alkalmat.

A bűnös nyilván minden fenyegetést, ígéretet, rossz és szép szót egyaránt meg fog kísérteni — hogy áldozatát arra bírja, hogy ne tegyen ellene feljelentést, ha tovább nem, legalább addig, míg az indítványi három hónap el nem telt. Némely védtelen nő a börtönből majdan kiszabadulandó megbecstelenítőjétől való félelemből, más annak esetleges mindent jóvá tévő házassági ígéreteitől avagy ajándékozásaitól megvesztegetve szaladni engedi a bűnöst, ki 3 hónapi bizonytalanság után teljesen bizonyos benne, hogy büntetlen, ha nem is büntetlen marad.

Támogatja ezt az utólagos házasságnak a Btk. 240. §-ában statuált mentesítő hatálya, mely még az indítvány visszavonhatatlanságán is segít. S nyilván számos férfi inkább megy bele a kénytelen házasságba s nem egy nő bocsát meg becsülete megrablójának, ha az azt helyrehozza. A házassági ígéretnek három hónapi valószínűsítésével tehát kibújik a tettes a büntetés súlya alól, mert ez idő alatt a nő nyilván nem jelenti fel a völegényt a bíróságnál.

Másfelől pedig — mint ezt a törvényjavaslat is helyesen jelezte — a magánindítvány joga szabályozásának hat. Ennek elkerülése végett állítatott fel a Btk 238.

rendelkezése, hogy az indítvány nem vonható vissza. Ez azonban nyilván csak az indítványi határidő utáni idő orvosszere a zsarolás ellen, holott nyilvánvaló, hogy 3 hónap alatt is eleget lehet zsarolni egy embert, kinek hosszabbtartamú fegyház réme függ Damokles kardjaként a feje felett. S e zsarolás a szóban forgó bűncselekmények kétes és sikamlós tényállásai folytán sokszor a legindokolatlanabb lehet; gondoljunk csak rá, hogy a bíróságnak hány és hány esetben van az iránt kétye, hogy az az erőszak csak tettett ellenállás folytán lett valóban erőszakká — hogy ez az ellenállás a női szemérem természetes vonakodásának kihasználása a zsarolás céljára; — hiszen e téren a legmegfejthetlenebb alatomosságok labirintusa előtt áll a bíró.

Tudok esetet, a hol a feljelentő: a sértett anyja csak arra akarta kényszeríteni a vádlottat, hogy a leányával esküdjék meg, gyermeküket törvényesítse s rögtön váljék is el tőle!

Ez alatomosságoknak ad tág teret a törvény, midőn a szóban forgó bűncselekményeknél a sértett fél kiméletét helyezi mindenek fölé. E két indok súlyának mérlegelése leend a törvényhozó feladata, azon kérdés eldöntésénél, hogy megmaradjanak-e a szemérem elleni bűncselekmények továbbra is indítványiaknak?

Mérlegelni a fentebb jelzett eshetőségekkel szemben a sértett félnek azt az érdekét, hogy gyalázata titokban maradjon.

Ily cselekmények többnyire tanuk nélkül hajtának végre. Ez esetben ha a bűncselekmény hivatalból is üldöztetik, a sértett fél szégyenét épúgy elrejtheti, mint a hogy a tettes is óvakodni fog aljas tettét nyilvánosságra hozni. Ha pedig az bármiként is nyilvánosságra jutott, mi állhat inkább a meggyalázottnak érdekében, mint az, hogy bírói eljárás útján bizonyítottassék be, hogy rajta valóban erőszak követtetett el. Különösen ha elfogadnók az angol jog amaz igen helyes intézményét, hogy e cselekmények elkövetői kártérítésre is köteleztessenek. De e nélkül is: a bírói nyilvánosság csak kárpótlója lehet annak a valóban sértő és még jobban meggyalázó nyilvánosságnak, melyet a tett hírének magánúton való elterjedése okozott.

Mai processuális szabályaink mellett egyébiránt ez a bíróság előtti nyilvánosság ép a tárgyalat cselekmények körében felette korlátolt. Nem oly félelmetes az, mint a törvény indokolása feltünteti: «ha a rendőrség, valamiképen hírévé véve a merényletnek, a család akarata ellen is jogosítva volna annak szentélyébe behatolni és előnyomozásokat teljesíteni; ha a vizsgáló bíró hivatalos kiméletlenséggel vizsgálat tárgyává teheti e közvetlenül bántalmazottnak szemérmét a legnagyobb fokban sértő esetet és körülményeit; s ha ez által nyilvánosságra hozatik a tett, melytől a családot nem volt képes megóvni az állam s melynek titokban maradását a sujtottak becsülete, a szerencsétlenné tett hajadonnak szeméremérzete köyvetelik: ily esetekben a jogrendnek ekként eszközölt oltalma a kétségbeesésig viheti a szerencsétleneket».

E szavak patheticusnak tünnek fel a reális élet folyamának tekintetbe vétele mellett.

A mi a rendőrségnek a család szentélyébe való behatolását illeti, a legujabb nyomozási utasítás: a 130.000/99. B. M. sz. miniszteri rendelet 29. §-a kötelességévé teszi a nyomozó hatóságnak, kipuhatolni, hogy az elkövetett bűncselekmény hivatalból vagy magánindítványra üldözhető-e? S miután a szemérem elleni büntetteknek — vérfertőztetést és házasságtörést kivéve — vannak a Btk. 239. §-ában meghatározott hivatalból üldözendő esetei: a csendőrség és rendőrség nyomozása mindenképen kikerülhetetlen, s a bármint sujtott apa vagy anya csak úgy óvhatja meg leánya becsületét az erélyesebb nyomozástól, ha e hivatalból üldözendő esetek fenn nem forgását szabadon engedi, ha nem is nyomozni, de legalább puhatolni.

S a vizsgálóbíró? ennek hivatalos kiméletlensége korántsem oly nagy, mint az indokolás szavai feltüntetik, s tőle jön a legkevesebb köztudomásra.

Végül az ügy tárgyalását a Bp. 293. és 294. §§-ai a bírák, közvádlok és jegyzők s két-két bizalmi férfiú elé bocsátják, a kik nyilván nem ártanak annyit a megbecstelenítettnek, mint az a pletyka, melynek a nélkül is áldozata lett. Mert ha a dolog egyáltalában kiderül, úgy ez a magánnyilvánosság megelőzi a bíróság előtti nyilvánosságot, s ennél sokkal korlátlanabb, gyorsabban terjed, tele van alaptalansággal, melyek a

birói eljárásnál sokkal károsabbak s melyeken a bíró ítélete csak segíthet, javíthat.

A nyilvánosság kizárását egyébként bünvádi perrendtartásunk rendkívül röviden és mondhatjuk hiányosan szabályozta a 293., 294. és 542. §§-okban. Általános szabály, hogy a nyilvánosság kizárása a felek meghallgatása után a birói szabad belátásra bízott, ha az a közrendet vagy közérkölcsiséget veszélyeztetné. Ezenkívül a járásbirósági eljárásban rágalmazás és becsületsértés miatt folyó bűnügyben a nyilvánosság kizárása a felek egyező kérelme alapján mindig elrendelendő. A perrendtartást tehát kiválólág közérdekű mozzanatok indítják a nyilvánosság korlátozására, holott vannak ennek magánérdekű indokai is. Utalunk e részben egy érdekes osztrák tervezetre, mely kötelezővé óhajtja tenni a nyilvánosság kizárását indítvány folytán egyebek közt 1. szemérem elleni delictumoknál, 2. ha egyik vagy másik személy szemérmét a tárgyalás nyilvánossága sértené, 3. ha a sértettnek magán vagy családi életére vonatkozó zsarolás forog szóban, 4. oly tények tárgyalása esetén, a melyek oly személyre vagy annak családi életére vonatkoznak, a kinek indítványától a bünvádi eljárás függ, 5. vagy a melyekre nézve a vádlottat, sértettet vagy valamely résztvevőt titoktartás kötelezi. Ezek nagyjában megfelelnek mindazon eseteknek, melyekre nézve a büntetőtörvény indokolása a «sértett kiméleté»-t annyira fontosnak tartja. A nyilvánosság kizárását a sértettre bizni, azt lehetőleg korlátlanná tenni, ebben áll a sértettnek oly kimélete, a mely a közérdeknek is megfelel. Mai szabályainkat azonban lerontja az, hogy az ítélethirdetés nyilvános, s a jelenlévő hallgatót a titoktartásra mi sem kötelezi. Így a nyilvánosság kizárásával megtartott tárgyalás akárhányszor ujságba kerül, Van oly javaslat, hogy a nyilvánosság kizárásával megtartott tárgyalás alapján hozott ítélet indokolása ne legyen nyilvánosan kihirdetve; még messzebb megy az ú. n. hallgatási parancs (Schweigbefehl), melyet a korlátolt jelenlevőkre nézve az elnök mond ki, s melynek megszegése bűncselekményt ké-

* O. Friedmann: Geheime Verhandlungen und Wahrung von Geheimnissen im gerichtlichen Verfahren. Wien. Hölder. 1895.

pez. Ezen és hasonló javaslatokkal lenne kívánatos orvosolni ama magánérdekű károkat, a melyeket a sértett félre kellemetlen s kínos bűnök hivatalból való üldözése előidézhethet. De nem szabad e súlyos bűnöket a magánügyén kénye-kedvére bízni. E súlyos bűnöktől fordítsuk el a társadalom szemét, de ne engedjünk szemet húyni a büntető igazságszolgáltatásnak.

A sértett félnek tehát igen-igen kétes értékű érdeke az amúgy is nehezen és ritkán sikerülő titokban tartás a közjónak amaz érdekével szemben, hogy a gazok e leggazabbjai méltóan bűnhődjenek, s a sértett félnek a bíróság előtti nyilvánosság okozta kára elenyésző az általános tisztesség ama nagy kárával szemben, hogy az indítványi jogosultság a legpiszkosabb üzelmeknek nyisson szabad teret mindkét fél részéről.

E kétes értékű magánérdek s ez elenyésző kár az, melynél fogva ma megadjuk a magánügyének a jogosultságot a büntető igazságszolgáltatás megakadályozására. Megadjuk ezt oly országban, a hol az idevágó bűncselekmények miatt jogerősen elítéltek statisztikája a következő adatokat mutatja fel:

Szemérem elleni:	Járásbírósi vétség	Törvényszéki vétség	Törvényszéki büntett
1891	46	39	120
1892	39	40	90
1893	57	48	113
1894	64	67	180
1895	56	61	166
1896	51	91	193
1897	71	79	178
1898	70	80	178

a mi határozottan igen nagy és folyton emelkedő szám. De arról nem szól a statisztika, hogy hány eset marad a Btk. 238. §-a folytán büntetlen. A tapasztalat azonban sejteti, hogy ép a legmegrázóbb tragédiák maradnak büntetlenül, -a jobb érzésű, szegyenkező áldozatok megboszúlatlanul s a bíróság elé csak a legalantasabb néposztály undorítóbb fertelmei kerülnek, a melynek a bíróság előtti szereplés dicsőség.

Büntetőtörvényeink megfelelő szakaszainak egybevetésénél azonban arra jutunk, hogy az egyedüli s oly nyomosan

hangsúlyozott érv: a család megóvása sincs következetesen keresztülvive.

A felmenő és lemenő ágbeli rokonok közti vérfertőzés és fajtalanság ugyanis a Btk. 242. §-a szerint hivatalból üldöztetik — míg a testvérek közötti csak a szülő vagy a gondnok indítványára. Az utóbbinak az elve helyes: a család kimélete. De miért visszük ki a forumra feltétlenül az előbbi esetet, mikor a többi szemérem elleni büntettnél a család vészes titkához nyúlni nem merünk. A vérfertőzésnek többnyire pervers elfajulás — az erőszaknak ellenben nekivadult gonoszság az indítója; az előbbi pedig nyilván inkább szorul kiméletre. Mert van-e sajnálatraméltóbb tragédia, mint a kolonosi Oedipus sorsa — ellenben megvetendőbb, mint Collatinus vagy a gaz meráni?!

Erre sem indokolásunk, sem irodalmunk támpontot nem nyújt, pedig ha valahol kell kimélni a család szégyenét, úgy ebben a rémitő esetben. Helyesen szólalt fel e részben Kozma Sándor a büntetőtörvénykönyv tervezetének átvizsgálására egybehívott értekezlet 1875. évi augusztus hó 5-ikén tartott ülésében, mondván «hogy a családtagokból álló testületre kellene bízni annak elhatározását, vajjon a cselekvény üldözendő-e avagy nem?» A codex szerkesztője: Csemegi Károly erre azzal válaszolt, hogy ha a vérfertőző felmenő «büntetlenül maradna, a jogérzet felháborodása sokkal nagyobb kárral járna az államra nézve, mint a mennyi nyomatékkal bír azon tekintet: hogy a bűnvádi eljárás folytán az erőszakosan megfertőztetett leány s a család is szenvednek. Innen van az, hogy a közönséges erőszakos nemi közösülés csak akkor büntettedik, ha a sértett fél ezt indítványozza; de ha azon cselekménnyel még vérfertőztetés is párosul: már ezen esetben az állam nem adhatja ki saját kezéből azt a jogot, hogy ezen undok cselekmény elkövetőjét megbüntesse. A 16 éven alóli gyermeknek legfőbb gyámja az állam; ha tehát a természetes gyám visszaél állásával: az állam tartozik előállani és védelmezni a gyermeket. Különbén is azon intézményt, a melyre a főügyész úr indítványa utal, nálunk előbb meg kellene teremteni: mert családtanács Magyarországon ma még nem létezik.»

A codex szerkesztőjének e szavaira mindenekelőtt meg kell

jegyeznünk, hogy a Btk. 243. §-a szerint a vérfertőzéshez nem szükséges a törvény szerint az erőszak — az csupán a rokonok közti nemi közösülés. Az a különbség tehát, a mit az erőszakos nemi közösülés és vérfertőzés között felállít, nem állhat meg. Ellenkezőleg: a vérfertőzés lenne indítványi jellegű — mert itt nem a családtag erőszakos bűnével, de rémitő tévedésével állunk szemközt.

Ép a vérfertőzésre lenne fentartandó az indítványi jogsultság — ez mindenkép a család tragédiája. A kiskorú sértett képviselőtéről pedig más uton kellene gondoskodni.

Végül a házasságtörésre sem indokolt az indítványi jogsultság annak mai ismérvei mellett. Előfeltétele annak a jogerős valóperi ítélet. Ha pedig a polgári bíró előtt a maga egész kiméletlenségében lefolyt e szerencsétlen ügy, miért kimélnők azt a büntető bíró elé vinni. Ha ellenben más törvényhozások mintájára a házasságtörést e nélkül büntetjük, az indítványivá lenne tehető.

Összefoglalva fejtegetéseinket, az erőszakos nemi közösülést, a szemérem elleni erőszakot, szemérem elleni büntettet és megfertőztetést hivatalból üldözendővé óhajtánók tenni — az indítványi jelleget pedig csak a vérfertőzésre tartanók fenn. Csak ezek azok a bűncselekmények, a hol a család érdeke anynyira kimélendő, hogy a bűnvádi eljárás a családtag indítványától tétessék függővé. Itt a bűnös, a sértett is családtag. Amazoknál védje az állam a család érdekét a korlátolt nyilvánossággal. Itt ellenben álljon félre, míg a család fel nem hívja szerencsétlensége bírójául, mert a család benső tagjai egymásközti viszonyába behatolni joga nincs.

S ez az elv a következő fejtegetések alapelve is.

Az ezen szempont alá tartozó bűncselekmények második csoportját a család erkölcsi alapja elleni delictumoknak neveztük el. Ide első sorban a család erkölcsi javai elleni, másodsorban a család anyagi javai elleni delictumokat soroljuk.

A családi állás elleni büntett indítványi jellege mivel sem indokoltatott, a személyes szabadság megsértésére vonatkozólag pedig úgy szól az indokolás, hogy: «az okok, melyek a sértett fél indítványozási jogára nézve a XVI. fejezet eseteit

illetőleg felhozattak: még inkább találnak alkalmazást a jelen fejezet eseteiben.»

A XVI. fejezet indokai elleni ellenvetéseinket fentebb részleteztük. Itt csak azt emeljük ki, hogy azok az indokok e helyen nem hogy «még inkább», de még sokkal kevésbé forognak fenn.

A mi a sértett kiméletét illeti, e delictumok nyilván kevésbé compromittálók, mint a szemérem elleni delictumok. De ettől eltekintve az a jelentékeny különbség a két delictum-csoport között, hogy míg azok rendszerint tanúk nélkül folynak le, addig úgy a családi állás mint a személyes szabadság elleni delictumoknak természetsszerűleg nem egy tanuja vagy legalább is tudója van.

A családi állás elleni büntett feltétele, hogy a házasság semmisnek nyilvánított vagy megtámadás folytán érvénytelenített. A házasság megkötésének már voltak tanúi, de a megtámadási per vagy semmiségi per meg épen a bíróság előtt folyik le: ha tehát a polgári bíró előtt nem kiméljük a család benső viszonyait, miért tegyük azt ép a büntető bíró előtt?!

A személyes szabadság elleni delictumok sem úgy követtetnek el, hogy azok titokban tarthatók lennének. A nőrablások nem a légürben történnek s alig képzelhető, hogy valamiképp nyilvánosságra ne jussanak, nyilvánvalóan arra a magánnyilvánosságra, mely a bírói nyilvánosságnál többet árt a falusi pletykák alakjában.

S ki kell emelnünk kiválólag a Btk. 321. §-a szerinti nőrablást, nem a népszokások nőrablását, hanem a fővárosi kerítők ravasz üzelmeit. Ez a szakasz a büntető bíró egyedüli fegyvere a kerítők ellen, a kiknek szigorú üldözése, különösen hazánkban is határozottan közérdek. Általános a panasz és jajveszékélés a modern Babylon nővásárja miatt, s a büntetőjog e téren szabad teret ad az alkúnak, zsarolásnak az indítványozási joggal. Nem helytelen az a propositiónk, hogy a közérdekekkel az indítványozási jogosultság meg nem fér, mert elenyésző érdek e mellett a sértett fél ama kétes értékű kimélete!

A család erkölcsi alapja elleni bűncselekmények második csoportja a család körében elkövetett vagyon elleni bűncselek-

mények, nevezetesen lopás, sikkasztás és csalás. A bűnös ép úgy, mint a sértett, családtag.

E személyek köre a büntetőtörvény szempontjából az a közösség, melyet családnak nevezünk.

A német btk. statuálta ezen közösség tágabb; beletartoznak még a fel- és lemenő ágbeli sógorok is, míg a magyar törvény szerint csak ha közös háztartásban élnek, fogadó és nevelő szülők s fogadott és nevelt gyermekek és jegyesek.

A fel- és lemenő rokonok, valamint házastársak közti lopás és sikkasztás büntetlen, a többi indítványi, kivéve a gyámnak, gondnoknak, nevelőnek hatalma alatt álló elleni delictumait.

A francia Code Pénal a családot ismét sokkal szűkebb körre szorítja: házastársak, beleértve az özvegyeket, fel- és lemenők.

Az ezek közötti elvételek — soustractions — nem is lopások — vols — és a polgári perútra tartoznak. Minden egyéb családi delictum semmiben sem különbözik az idegenek közti delictumoktól.

E közösségben elkövetett delictumok közül most már a magyar törvényben indítványi jellegű a lopás, a sikkasztás és a csalás.

A német törvényben indítványi jellegű a családi lopás és sikkasztás.

A francia codexben nincs is ilyen delictum, mert az általa megállapított családi körben elkövetett soustraction nem is delictum.

A magyar szűkebben állapítja meg a családi kört, tágabban a delictumok számát, mely e körben indítványi, mint a német. A francia e körben nem ismer indítványi jellegű bűncselekményt.

A francia Code a családi ú. n. delictumokat azért nem bünteti, mert azok nem is delictumok. A mit mi e körben lopásnak vagy sikkasztásnak nevezünk, azt nem tekinti másnak, mint a családi vagyonnak a megállapítottól eltérő jogtalan elrendezésének, mely polgári felelősséget szül és polgári ítélet által újra eredeti rendjébe kényszerítettik vissza.

A német törvényben már a családi viszonyok kimélete

jelentkezik. Mert a házastársak s fel- és lemenők közötti delictum valóban delictum: lopás és sikkasztás, de számára büntetlenség van biztosítva. Diebstahl és Unterschlagung s nem mint a Code Pénale-ban soustraction!

E személyek között a család belső viszonyainak kimélete a büntetlenségig hág, míg egyéb esetekben az indítványi jellegben nyilvánul.

A magyar törvény általánosságban az indítványi jogosultságban juttatja kifejezésre a sértett fél kiméletét.

Indokolása szerint: «sokkal undokabbnak tartatott a család szentélyébe s annak viszonyaiba behatolni, s ezen viszonyait nyilvános vizsgálat és tárgyalások tárgyává tenni, mint maga a büntett!»

Itt ismét találkozunk ama sajátságos érvel, mely a bíróságot a család szentélyébe erőszakosan behatoló zsarnoknak s a büntető bíróság tárgyalásait megszegényítő, sőt hogy az indokolás szavaival éljünk: undok procedurának, még a szóban forgó büntettnél is undokabbnak declarálja. A modern bünvádi per ez ellenőrző, serkentő és a törvénytiszteletet fokozó nagy vívmányát még elvileg sem lehet ily kritika alá venni. A commune érzésnek ez ugyan megfelel, s nagyban emlékeztet a bíróság előtt megjelenő egyszerűbb emberekre, kiknek első szava az, hogy «soha nem voltam ilyen helyen, ilyen dologban.»

Tagadhatatlan ugyan, hogy az illetén perek szemlélőjét bizonyos erkölcsi undor, visszataszító érzés tölti el. Undor a családot beszennyező büntettes, de visszataszító érzés a feljelentő apa, rokon s sértett fél ellen. De semmi esetre a bíró ellen, ki az ily esetet nyilvánosan tárgyalni kénytelen. A legtermészetesebb s legjózanabb felháborodás, mely ilyenkor az emberben kél, az, hogy a sértett nem tudta-e a szégyenletes ügyét otthon, a családi körben elintézni.

Egy apa jelent meg egy izben a bíróság előtt, s lopkodó fiát vádolta, de kérte, hogy lehetőleg ne csukják el, mert ez jövőjének ártana; a bíró sajnálta a fiút a fogság romlott s káros levegőjébe taszítani, a btk. 92. §-ának alkalmazásával pénzbüntetésre ítélte, melyet természetesen az apa fizetett meg s legott el is páholta fiát. S ha jól emlékszem, a javit-

hatalatlan kölyök tovább lopott, a bölcös paterfamilias e procesust újra megismételte s újból megverte a reményteljes magzatot, de nem mert lopott, hanem mert érte büntetést kellett fizetnie. A bíró igen helyesen mind ez esetekben korholta a sértettet, hogy ne jöjjön ilyen dolgokkal eléje, hanem intézze el otthon.

S ez az egyedüli indoka e családi delictumok indítványi jellegének: azok rendszerint más módon is megtorolhatók, mint a büntető bíró által.

Melyek ez egyéb módok?

A jog is megengedi egyes alakjait a családi büntetésnek. Maga a büntetőtörvény 313. §-a megengedi a könnyű testi sértésig menő házi fegyelem gyakorlását. Hasonlóan a Polgári Törvénykönyv tervezetének 273. §-a szerint «a nevelés jogánál fogva a szülő megfelelő, de csak az egészségre ártalmatlan módon gyakorolható házi fegyelem alkalmazásával szoríthatja a gyermeket engedelmességre». A 395. § ugyanigy intézkedik a gyám és gyámolt viszonyára. Csak a vásott gyermekkel s gyámolttal szemben hívja fel atyját s gyámot, hogy a hatósághoz forduljon annak javító-intézetben való elhelyezése végett.

De a felnőtt családtagoknak is lehet egymás közötti delictumaik megtorlására nem egy módjuk, a mely a család intelligentiája szerint változó s különböző így: kizárás bizonyos javakból, érintkezésből stb. stb. Sokat tenne ez irányban, ha nemcsak a százezrekkel bíró családokban lehetne vagy lenne családtanács.

Hol van ezek szerint helye a büntető közhatalom felhívásának?

Két esetben. A hol a család intelligentiája nem elegendő e jogsértések elintézésére, továbbá, a hol e családi megtorlási módozatok a bűnös megátalkodottságával szemben nem elegendő hatályúak, s orvoslásul a közönséges büntetés módjai mutatkoznak csak sikeresnek, a mire csak a bíró hivatott.

Annak az elbírálása s megállapítása azonban, hogy melyek ez esetek, annyira az egyéni és családi sajátos viszonyok mérlegelésétől függ, hogy az sem a törvény körülíró szabályaira, sem a bíró belátására nem bizható. E kérdésben döntson az egyén.

Az egyénnek adjon jogosultságot a jog, a bűncselekményt üldöző államhatalom menetét megállítani azzal, hogy ez esetet én a magam törvény megengedte módjaimmal is meg tudom torolni, el tudom intézni.

Ez szerény nézetem szerint a család körében elkövetett vagyoni delictumok indítványi jellegének helyes alapja.

A családhoz tartozik a cseléd is: a magyar nyelv etymológiája, de a régi magyar erkölcs és szokás alapján is. Ez okból szólunk a szolgálati viszonyban elkövetett lopásokról és sikkasztásról e helyen.

A törvény indokolása nem szól arról kifejezetten, hogy miért tétetett a btk. 336. § 7. p. ütköző lopás büntette indítványivá. A 342. és 343. §§-oknak együttes indokolása azonban a családi viszonyok kiméletéről szól. Az elmélet pedig azt szokta a szolgálati lopás indítványi jellegének okául adni, hogy: a sértett fél hozzájárulása nélkül nem vezetne eredményre az üldözés; szükség van ez indokra azért, mert a szolgálati lopás nem csupán cselédlopás, a nélkül, hogy hivatali sikkasztássá válnék.

A mi ez utóbbi érvet illeti, arról általánosságban alább fogunk szólni. Itt csak arra a logikai következetlenségre utalunk, hogy a szolgálatadó vagy a fizetést adónak a szolgálatában vagy fizetésében álló elleni delictumai nem indítványiak, holott az a bizonyos ingadozó keret, a nehéz felderíthetőség itt ép úgy fenforog.

A mi a másik indokot illeti, a család benső viszonyainak kiméletét, e tekintetben e delictumok lényegesen eltérők a most tárgyaltaktól. Amott a delinquens és a sértett közti családi viszony az, a mely kiméletet igényel, itt csak a sértett és családi köre az, a melyet a törvény kimélni akar. Az, hogy a vád súlya alá került cseléd akár vigyázatlanságból, akár bosszúból ki ne fecsegen valami benső családi titkot. Egy cseléd pl. a bíróság előtt bementa, hogy a lopott jegygyűrűt a szőnyeg alatt találta, hova egy családi scéna folytán került.

Mert a cseléd és gazdája közti viszony kimélete ma nem felel meg jelenlegi sociális viszonyainknak. Nem ide tartozik annak a vitatása, helyes volt-e a szolgálati lopást büntette tenni, a francia felfogás szigorúsága nyomán, mely a közép-

kori fides és homagium maradványainak megsértését vélte benne fellelhetni. Büntetőtörvényünknek azonban egyik leg-szerencsétlenebb alkotása a cselédlopás, mely egyfelől szigorúbb elbánásban részesülő delictum, másfelől indítványi. Az indítványi delictum örök veszélyét a zsarolást kétszerezte, ép oly személyekkel szemben, a kikről a társadalmi elméletek mind hevesebben hirdetik, hogy egész életük nem egyéb, mint a vagyontalan osztály kihatásának, megszarolása a vagyonos osztály által.

Törvényünk indoka nyilván az volt, hogy azt a szigort, melyet a büntetést minősítésben alkalmazott, az indítványi jelleggel enyhítse: a gazda megbocsáthat vétkező cselédjének. Ez beleütközik a büntető jog egyik alapelvébe: a gazda, a magán-egyén nem gyakorolhat kegyelmet.

Helyesen véljük azonban megindokolni a cselédlopás indítványi jellegét, ha arra utalunk, hogy törvényes szabályaink szerint a cselédnek a szolgálatadó elleni vagyoni delictumai más módon, mint a büntető bíróság által is megtorolhatók. Nevezetesen a házi fegyelem útján. Ezt statuálja a Btk. már idézett 313. §-a s a cselédtörvény. A míg tehát a házi fegyelem joga a cseléddel szemben fennáll: a hivatalból való üldözés folytán kettős büntetéssel sújtatnék a megtévedt cseléd. A hol a házi fegyelem nem használ, ott hívja fel a gazda a büntető bírót a megtorlásra. Ennek eldöntése pedig csak a magánügyre bízható.

A míg tehát a házi fegyelem joga fennáll, az indítványi jelleg fentartandó.

A házi fegyelem azonban ma már igazságtalan intézmény. Árnya az úriszékeknek, mikor a földesúr biráskodott cselédei felett. A mai cseléd a bérszerződés egyik alanya; szerződő fél, városban és falvakban egyaránt, s meglehetősen egyenlőtlenül szerződő fél, a ki egész morális lényét, személyiségét adja bérbe, csupán bérért, semminemű morális ellenszolgáltatásért. Vannak kivételek, ám ritkák.

A szolgálok és szolgák ama régi díszpéldányai, a kik a házi leltár elidegeníthetlen darabjaiként szálltak nemzedékről-nemzedékre, ma már kihalófélben vannak. Helyüket vándorló bérlemények váltották fel, a kik egész életükön át *idegen ké-*

nyeret esznek. E bérleményeken mi jogon volna gyakorolható a házi fegyelem? S indokolatlan dolog: delictumaikat a bérlő belátása szerint üldözni vagy büntetlen hagyni, mikor a családi viszony kettejük között teljesen kiveszett.

Az indítványi bűncselekményekről különösen.

II. csoport.

Az indítványi bűncselekmények második csoportjának ismerveül azt állítottuk fel, hogy azok sokkal kisebb jelentőségűek, semmint azokat az állam hivatalból üldözhesse.

E csoportba tartoznak:

A) *Erkölcsei javak elleni delictumok:*

1. a becsületsértés,
2. a rágalmazás,
3. a levéltitok megsértése és a titok tiltott felfedezése,
4. a magánlaksértés,
5. a hamis vád enyhébb neme.

B) *Testi épség elleni:*

6. a könnyű testi sértés.

C) *Vagyon elleni delictumok:*

7. az idegen ingó vagy ingatlan vagyon rongálása.
8. az iparvédjegyhamisítás 1895. 41,
9. a tulajdon elleni kihágás.

I. Az erkölcsi javak elleni delictumoknál a hivatalból való üldözés kizárása mellett e delictumok kisebb jelentősége szokott — mint említettük — indokul felhozatni; ezenkívül említeni szokás még azt, hogy sokkal tömegesebben követtetnek el, semhogy az állam vállalkozhatnék a hivatalból való üldözésre; Carrara említi azután a sértett fél bocsánatát, Hugo Meyer pedig azt, hogy ha az egyén nem tulajdonít ezeknek nagyobb súlyt, az államnak nem érdeke ezekkel foglalkozni.

A mi az első érvet illeti, ennek mérlegelésére leghelyesebb leendő az egyes delictumokat kell szemügyre vennünk.

A becsület s általán az erkölcsi javak értékelésében különösen az újabb irodalom nagy küzdelmet fejt ki a mellett, hogy e javak a büntető igazságszolgáltatás előtt nagyobb becs-

lésben, nagyobb védelemben részesüljenek. Szembeállítják az erkölcsi javak csekély védelmét a vagyoni elleni bűncselekmények látszólag annyira crudelis üldözésével. Nem e sorok keretébe tartozik azon javaslatok megvitatása, melyek de lege ferenda e szempontból felmerülnek, különösen a büntetés szigorítása, egyes minősített esetek felállítása, mellékbüntetés hozzáfűzése szempontjából, de ki ne érezné azt, hogy mennyire elmentéses felfogás: ha egyfelől az erkölcsi javak nagyobb védelmét sürgetjük, míg másfelől e javak elleni sértéseket *csekélyebb súlyú* bűncselekményeknek declaráljuk.

A becsület elleni sértések között pedig nyilván van csekélyebb és nagyobb súlyú, ép úgy mint bárminő más bűncselekmények között. Demagógia lenne hangzatos frázisokkal hasonlítani egybe a kisebb fajta lopások súlyos börtönbüntetéseiivel a becsületsértő pofonok 5 forintjait, mert e különböző javak egymással nem is mérlegelhetők. Hogy azonban a becsület elleni delictumoknak hivatalból üldözendő két nemén (270. § 1., 2. pont) kívül is vannak súlyos, sőt az állam közérdekét sértő bűncselekmények, ezt érezte a törvényhozó a Bp. 41. §-ának megalkotásánál, midőn a főmagánvádra üldözendő bűncselekményeknél (Btk. 258., 259., 261., 301., 327., 332., 418., 421. §§., Kbt. 126., 127., 1895: XII. 8., 9.) a kir. ügyészséget feljogosította, hogy «közérdekből» a vád képviselését átvehesse. «Lehetnek esetek», mondja a Bp. indokolása, «a melyekben a magánsérelem, az okozott nagy botrány, a sértett tekintélyes társadalmi állása stb. miatt a közbiztonság vagy közérdeklőség érdekeit is sérti s hogy ezeknek megvédése tekintetében a sértett egyénisége nem nyújt elég garanciát.»

Ez alaki jogositvány azonban nem tökéletes az anyagi jog mai állása mellett. Ha kir. ügyész a közérdeket látja megsértve s átveszi a vád képviselését, vádja még mindig függ a magánügyen akarától s a magánügyennek még mindig joga van indítványának a Btk. 116. §-ában megjelölt időben való visszavonására. Az egyén megakadályozhatja az állam büntető igazságszolgáltatásának lefolyását még akkor is, ha azt a közvádoló közérdekűnek véli. Hogy élére állítsuk a dolgot: végeredményben nem a kir. ügyész, hanem a magánügyen mérlegeli, hogy közérdekű-e a bűncselekmény. Egy vi-

déki városkában állandóan veszélyeztette a közbiztonságot egy újságszerkesztő, kutyakorbácsával s lapja czikkeivel. Delicetumai a könnyű testi sértések s a nyomtatvány útján elkövetett becsületsértések és rágalmazások sphaerájában mozogtak. A legtekintélyesebb emberek nem maradhattak biztonságban kanász-stilusa és kutyakorbácsa előtt. Végre egy fellökött ellenfele rászánta magát a feljelentésre. A kir. ügyész nagy apparatussal készült, hogy végre megrendszabályozhassa a város e veszedelmét. A magánvádlo szénáját se látván azonban rendben, a vádtól elállt. Az ügyész iratait összezsapta s a kanász-stilus és kutyakorbács működött tovább.

S való ugyan, hogy az életben ritka lesz ez az eset, ha másért nem, azért, mert a Bp. 482. §-ának 2. bekezdése szerint a magánvádlo lesz köteles az eljárási költségeket megfizetni, de az eset előfordulhat s elő is fordul.

Törvényünk indokolása a Btk. 268. §-nál az indítványi jelleg szükségességét avval igazolja, hogy «saját becsületének kérdésében a sértett felet illeti az elhatározás, vajjon akar-e a törvénykezési útra lépni? vajjon oly fontosnak tartja-e a pletykát avagy rágalmat, hogy sértett becsülete helyreállítása végett a büntető eljárással összekötött kellemetlenségeket magára vállalja?»

Ez elvek teljesen ellentétben állanak a bűnvádi perrendtartás által inaugurált magasabb intenciókkal. Kimondtuk azt, hogy a becsület s általán a magánegyén erkölcsi javai elleni sértések lehetnek olyanok is, hogy üldöztetésük és büntetésük közérdek, a melyek nem csak a magánegyén becsületének a kérdése, hanem az egész társadalom biztonságának és tisztességének az általános érdeke.

Ezekben az esetekben nem bizhatjuk a sértett félre az elhatározást, hogy mennyire tartja fontosnak a sértést. Különösen nem bizhatjuk reá az indokolás szerint azon szempontból, hogy oly fontos-e a rágalom vagy becsületsértés, hogy a bűnvádi eljárással járó «kellemetlenségeket» magára vállalja-e?

Ismét felbukkan itt büntetőtörvénykönyvünknek az a sajtóságos gondolkodásmódja, mely a büntető igazságszolgáltatást kellemetlen zaklatásnak s a büntető bírakat kiállhatatlan társaságnak szereti tekinteni. Lehet, hogy ez a commune eszejárása — de törvényben ilyesmit codificálni nem lehet s nem

szabad. Ha ezt elvül kimondanók: a lopás, sikkasztás apró eseteire, pl. a bemászósos csirkelopás, visszaeséses apróbb lopások stb. stb. is ép oly joggal kívánhatnák az alkalmazását, melyekben nem egy esetben a sértettek és tanúk egész serege kénytelen 2—3 napig is a törvényszék székhelyén vesztegelni, az ország egyik végéből a másikra utazni, s az államkincstárnak százakra menő költséget okozni. Kérdés: saját becsületének kérdésében nem-e szívesebben vállalná el számos sértett a terhes megjelenést?

Az az érv tehát, hogy a becsület elleni bűncselekményeket azért kell csak magánindítványra üldözendőkké tennünk, mert általában csekély súlyúak — nem áll, mert maga a törvényhozás is elismerte, hogy vannak annak közérdekű esetei (Bp. 41. §.) — másfelől pedig azt az érvet, hogy csekélyebb bűneseteknél a sértettre kell bizni annak a mérlegelését, hogy a bűnvádi eljárással járó kellemetlenségeket magára vállalja-e avagy nem, a törvény más csekélyebb bűneseteknél nem ismeri el.

S ha végig nézzük büntetőjogunk egész rendszerét: arra jutunk, hogy a becsület elleni delictumoknál sokkal csekélyebb súlyú bűncselekményeket hivatalból kell üldöznünk. Eltekin-tünk e részben a közigazgatási hatóságok kihágási biráskodásától, s csak a járásbiróságok gyakorlatát nézzük.

Az ide tartozó kihágási delictumok akárhánya csekélyebb a becsületsértés vagy rágalmazásnál. S mégis tiltott tartalmú hirdetések kiragasztóit, jósnők ujsághirdetéseit hivatalból üldözi a bíróság — de a nyomtatvány útján elkövetett rágalmazásokat nem. Ha egy kozák a nasivasiban a pénzemet elnyeri, vagy egy ráczvárosi vénasszony három-négy hatosért boldog szerelmet jósol, nincs mód kitérnem az eljárás szigora elől, s szégyenszemre kell botorságomat bevallani a járásbíró előtt. Itt nem bizatik rám annak az elhatározása, érdemes-e az eljárással járó kellemetlenségeket magamra vállalnom?

Az az elméleti érv, hogy a kihágások veszélyeztető jellegük folytán, üldözendők hivatalból: szintén nem állhat meg. Binding igen helyesen utal (Die Normen und ihre Übertretung 391. l. 40. j.): a rágalmazás veszélyeztető jellegére, mely a mi törvényünk szavai szerint is oly tény állítása, mely az ellen,

kiről állítottatott, a büntető eljárás megindításának okát képezne vagy azt közmegvetésnek *tenné ki*, vagy a mint a német törvény szövege még jellegzetesebben fejezi ki: «eine Thatsache, welche denselben verächtlich zu machen oder in öffentlichen Meinung herabzuwürdigen *geeignet ist* (186. §)» — «oder dessen Kredit zu gefährden *geeignet ist* (187. §)». S valóban, van-e veszélyeztetőbb cselekmény, mint a notorius falusi becsület-sértők, házsártosok folytonos garázdálkodásai, s a nébány vidéki hirlap kanász-stilusban tartott cikkei, melyek a közbiztonságot, a közvélemény tisztaságát s a szabad sajtó, a 48-as eszmék dédelgetett kincse, magasztos eszméjét veszélyeztetik? Vagy nem-e közveszélyes a fecsegő bába és orvos, mely családokat szégyenbe borít? Mindenesetre nagyobb szégyenbe, mint a mit az ő bírósági elítéltetése a családra hárit?!

Nem érvelünk a mellett, mintha a kisebb jellegű kihágások tán magánindítványiakká lennének teendők, — de világosan szólnak a mellett, hogy az az elv, hogy csekélyebb delictumok ilyenekké declarálandók lennének, nincs elfogadva büntető rendszerünkben.

További érve az idevágó irodalomnak az, hogy az erkölcsi javak elleni delictumok sokkal tömegesebben követtetnek el, semhogy az állam vállalkozhatnék a hivatalból való üldözésre. Ez igen opportunus egy elv s emlékeztet arra a büntető járás-bíróra, kinek legfőbb művészete a legkörmönfontabb módon reggel 9 órakor minél több magánvádas pert rövid végzésekkel megszüntetni, hogy 10 órakor már 10—15 bűnügy «letárgyalása» után békén gyujthasson pipájára. De ez elv fejtetőre állítása a büntető bíraskodás egész céljának. Hová jutnánk, ha az állam vonakodnék üldözni valamely bűncselekményt azért, mert tömegesen követtetnek el; hisz ép ellenkezőleg: az állam s a jogrend feladata a gyakran előforduló delictumok kiirtása; ahhoz kell a népet szoktatni, hogy szokják le a szeretlen káromkodásról és piszkolódásról. A csendőr előtt bátran lehet becsmérlni, ócsárolni, szidni egymást, neki nincs joga közbelépni, s úgy jár, mint Molière «Botcsinálta doktor»-jában Robert, mikor a feleségét püfölő Sganarellet rendre akarja inteni, de maga az elvert asszony avval szólja le:

«És ha én akarom, hogy verjen?!»

Való, hogy ma a bíróság elé kerülő becsületsértések, könnyű testi sértések száma rengeteg, s óriási lehet az elkövetett, de fel nem jelentett delictumok száma. A gyakorlati tapasztalat azonban nyilván azt fogja tanusítani, hogy még ha e delictumok mindannyija is hivatalból üldöztetnék, e fel nem jelentettek közül igen kevés lenne azok száma, a melyek a hivatalból való üldözés folytán szaporítanák az idevágó bűneseteket. Ámde bármennyi is legyen a delictumok tömege, a bíró csupán ez elv hatása alatt el nem zárkozhatik az igazság szolgáltatásának nehézségei elől. S nem tévedünk tán, ha azt állítjuk, hogy sokkal kevesbedne a becsület elleni garázdálkodások száma, ha azt legalább is nagyobb eseteiben a hatóság szigorúan üldöznék és nem engedné át a felek szabad alkujának és kénye-kedvének.

Nem tartható helyesnek a Carrara érve sem: a sértett fél bocsánatá. Kegyelmet gyakorolhat a király és más senki. Az a jogosultság, hogy a magánügyén jogosítva legyen a törvény előírta eljárását, lefolyását megakadályozni, nem függhet egy subiectiv érzelemtől: a bocsánattól.

Ez érvek azok, melyek a becsület s erkölcsi javaink elleni delictumok indítványi jellege mellett felhozatnak. Egyikök sem oly nyomós, hogy az indítványi jelleg fentartását az egész vonalon támogatnák.

A kifejtettek alapján mindenekelőtt meg kellene szüntetni az indítványi jogosultság hatályát azon esetekben, a melyekben a kir. ügyészség közérdeket lát fenforogni. És pedig indíthassa meg a kir. ügyészség e czímen a bűnpert bármely hivatalosan tudomására jutott esetben a sértett fél megkérdezése nélkül — ha pedig a feljelentés alapján átvette a vád képviselőtét, a mellékmagánvádló ne akadályozhassa meg a kir. ügyészséget üldözésében. Más szóval: ha a kir. ügyészség közérdekből vádat emel, a magánindítványból folyó jogok elvesztik hatályukat.

Ezt a közönséges becsületsértés és rágalmazásra, a hamis vádra, levéltitok és magánlak megsértésére vonatkozólag kellene kimondani.

A Btk. 259. §-ban körülírt nyomtatvány útján rágalmazás, a hatóság előtti rágalmazás (260. §.) — a nyomtatvány útján

elkövetett becsületsértés (261. §.) — a nyilvános rágalalmazás és becsületsértés (262. §.) — a titok tiltott felfedezése (328. §.) bátran tehetők hivatalból üldözendővé. Mindannyija súlyos bűncselekmény, közérdekű, mert a sajtó tisztességénél és tisztaságánál, a hatóságok s az egyénről való vélekedésénél, hazugságtól való mentességénél van-e közérdekebb dolog? s nem-e sértik ezek a közt és nyilvánosságot ép oly súlyosan, mint az egyént?!

Ezáltal oly fegyvert adunk a kir. ügyészségek és bíróságok kezébe, mely egy jól megállapított büntetési rendszerrel sikeresen állja meg a küzdelmet a becsület s a morális javak védelme körül ma kifejtett s immár mindenfelől gáncsolt jogállapottal.

II. A könnyű testi sértés csakis magánindítványra üldözhető, azon egyedüli okból, mert könnyű s így nem közérdekű s tömegesen követtetik el.

Ez okok helyességére már utaltunk a fentebbiekben. A könnyű testi sértés megtorlása lehet közérdekű — s ez esetben helytelen üldözését a sértett kényétől tenni függővé. Másfelől a tömeges elkövetés ép szigorúbb üldözését teszi ajánlattossá. S köztudomású, hogy a mint nagyobb városainkban a becsületsértés, úgy községekben és faluhelyen a verekedések epidemiája dul. Népünk nem is tekinti jóra való mulatságnak, lakodalomnak, a melynek végén a fiatalság ki nem dulakodja magát.

De ezen szempontok mellett tekintetbe kell vennünk, hogy a könnyű testi sértés főismérve: az általa okozott sérülés gyógyulásának időtartama. Az elmélet e törvényes időhatárt már éles kritiká alá vette. A gyógytartam e szerint a deliquens szándékán kívül eső esetlegességektől is függ, nevezetesen: a sértett szervezetétől, a gyógykezelés lelkiismeretességétől. S a mint joggal igazságtalannak mondatik Carrara szerint a büntetés mennyiségét nem a bűncselekmény mennyiségével, hanem az ezen kívül álló esetlegességekkel hozni arányba, úgy ellenkezik a büntetőjog közérdekű jellegével, ha esetlegességektől tesszük függővé azt, hogy az állam vagy az egyén rendelkezék a tettes üldözése felett.

A törvény indokolása említi ezenfelül a zsarolás veszélyét,

az indítványi összes delictumok veszélyét s nyomós szavakkal szól önmaga ellen: «ehhez járul azon látmány borzalmassága, hogy a gazdagok az általuk brutális módon bántalmazott szegényebb sorsúak hallgatását legtöbbszörre pénzen vásárolják meg, míg mások, a kik kisebb bántalmazást követtek el, de vagyontalanságuk miatt nem fizethették meg ellenfeleik elhallgatását, vagy azoknak a vádtól való elállását: bünvádi eljárás alá vonatnak, s az állam nevében megbüntettetnek, tulajdonképen nem azért, a mit elkövettek, hanem mert vagyontalanok. E bajt» mondja továbbá az indokolás, «a sértett fél indítványozási jogának korlátozása meg nem szünteti ugyan, de kevesbíti s azonfelül kevésbé teszi feltünővé?»

Ez alábbi érv szertelen opportunismus a büntetőjog közjogi érdekével szemben. Mert az az indok, hogy kevesebb ügyünk, dolgunk legyen, egy egyetlen esetben sem engedheti meg e találó szavakkal jellemzett visszaéléseket. S ma már a büntetőtörvény 24-ik évi alkalmazása után köztapasztalat, hogy a 312. §. intézkedése a könnyű testi sértéseknél valósággal behozta a fájdalomdíj, a talio régi intézményét. A Bp. 487. §-a kizárja ugyan, hogy a bíró az eljárásnak a vád visszavonása folytán történt megszüntetésénél megítélje a magánjogi igényt, de az alkudozás mégis számtalan esetben a bíró előtt, olykor az ő közreműködése mellett folyik le.

A könnyű testi sértés tehát egyfelől nem csekély delictum — legalább, a míg annak csekélységét a gyógytartam s nem a bíró belátása szabja meg; másfelől a zsarolás veszélye sokkal inkább ütközik az állam érdekeibe, mint az, hogy a bíróság esetleg elhalmoztatik ily ügyekkel.

A sértett fél ugyan igen számos esetben elnézi e delictumokat. Ez való. Utaltunk már a sértett fél bocsánatának lehetlenségére. De e mellett a törvény oly hasonnemű esetekben, melyekben a sértett még sokkal inkább megbocsátana: ezt nem engedi meg. Ilyenek a szóban forgó delictumok sorozatában a 310. §-ban körülírt gondatlanságból okozott testi sértések; mert tán nem tévedek a lélek utainak helyes megítélésében, ha azt hiszem, hogy még a nagyobb megbántást is szivesebben elnézi a sértett, ha gondatlanság volt az okozója. Ily alapon áll a német Btk. 232. §-a, a mely az összes gondatlan-

ságból elkövetett testi sértéseket csak a sértett fél indítványára üldözteti.

III. A vagyon elleni bűncselekmények körében két vétséget s egy kihágást tesz a codex indítványi jellegűvé, nyilván azon egyedüli indokból, mert azokat bagatellumoknak tartja, melyekkel vesződni nem érdemes, ha a sértett se tartja arra érdemesnek.

Ebben teljesen követtük a német törvényt.

Ha novelláris törvényünkben valahol helyet engedünk az opportunismusnak, úgy itt az megengedhető.

De végigpillantva a jelen pontban elsorolt delictumokon, melyeknek indítványi jellegét azok csekélysege támogatja: ebből a szempontból is kitűnik törvényünknek amaz immár sokoldalról megvitatott álláspontja, mely a vagyont a testi épségnél s az erkölcsi javaknál sokkal túlzottabb védelemre tartja érdemesnek.

Az erkölcsi javak védelménél csekélyebb súlyú a törvény szemében a 270. §. 1., 2. p. kívül a becsület s az összes erkölcsi javak, a testi épség védelménél a test 8 napi betegsége, a vagyon védelménél a 2 forinton aluli élelmi és élvezeti czikkek!

Az indítványi bűncselekményekről különösen.

III. csoport.

Az indítványi bűncselekmények harmadik csoportjába azokat soroltuk, melyek a sértett fél közreműködése nélkül fel nem deríthetők, mert intim keretekben mozognak. Az állam tehát kudarczot vallana amúgy is velök, ha maga vállalkoznék kiderítésükre. Az indokolás szavai szerint «ennek indokául szolgál azon csekélyebb fokú közérdek, melyben ily kisebb csalások esetében az állam érintetik s a megcsaltnak nagyobb érdeke, a melynek ez előbbi, mint jelentékenyen csekélyebb, alárendelendő. Egyébként is, a sértett vonakodása esetében a bizonyítékok megszerzése a legtöbb esetben csaknem a lehetlenségek közé tartoznék».

E delictumok: a csalás vétsége s a csalás büntette, ki-

véve ez utóbbiak közül a 381. §. 1., 2., 3. pontban és a 382. §-ban körülírt minősített eseteket — a hitelezési csalás (384. §.), a kiskorúak elleni csalás (385. §.), a végrehajtás megghiúsítása czéljából elkövetett csalás (386. §.), az ú. n. materiális csőd (387. §.), végül a hűtlen kezelés vétsége a 361. §. szerint.

Mindenekelőtt az indokolásnak arra a ténybeli tévedésére kell utalnunk, a midőn a 390. §-nál csak azt említi, hogy csalás *vétsége* miatt a sértett fél indítványára indíttatik meg a bűnvádi eljárás, holott a szakasz a 381. §. és 382. §. kivételével mindennemű «*csalás*»-ról, tehát ennek úgy vétségéről, mint büntetéről szól.

E tévedés indítja nyilván a törvény indokolását arra, hogy kisebb csalásokról tesz csak említést.

Mert ki állítaná azt, hogy a csalások csekélyebb súlyú delictumok? S különösen a hitel és kereskedelem mai abnormitásai mellett.

A törvény keletkezését megelőző időben a lopások voltak a legveszélyesebb vagyoni delictumok. A felette hiányos közbiztonsági viszonyok mellett, de még az építészeti technika hiányosságai miatt is a városi polgár vagyoni tárgyai ép úgy nem voltak biztonságban a tolvajoktól, mint a gazdaember szerteszórt jószágai. Az alföldön a királyi biztosság felállítását és erélyes működését legnagyobb örömmel üdvözölték. Biróságainknak a vagyon elleni büntettesek elleni enyhe ítéletei több ízben valóságos «*linch justice*»-ra ragadták a magukat veszélyeztetve tartó falusi népet. Ma talán nem a tolvajok a társadalom legveszélyesebb elemei, sőt tán még a kassza-furók sem, hanem az a rengeteg csaló és szélhámos, a kik a fővárosban minden néven nevezhető czégér alatt üzik visszaéléseiket. A vidéken pedig százszámra száguldó apró Merkurok döntenek kigondolhatatlan cselfogásokkal becsületes kisiparosokat, földmivéseket végveszedelembe. (Mezőgazdasági gépek, varrógépek stb.) Ezek ma sokkal veszedelmesebb ellenségei a társadalomnak, mint a tolvajok, mert ellenök az egyén védekezése szerfelett nehéz. Másfelől pedig a hitelezési csalás és a hitelezők kijátszása, különösen kereskedelmi üzletek adásvétele forgalmában óriási mérveket ölt. Ez a kereskedelem és hitel biztonságát a legnagyobb mértékben megingatja. S ennek

tulajdonítható a magyar kereskedelem rossz hírneve a külföld előtt.

Átlátta ezt már a novella előadói javaslata, mely a csalást a hivatalból üldözendő bűncselekmények közé sorozta.

E mellett a csalás indítványi jellege szertelen sok alkalmat nyújt a zsarolásra. Ha valahol, úgy itt jelentkezik leggyakrabban ama bizonyos «büntetőjogi sróf», melynek útján a polgári perúton be nem hajtható követelések a büntetőper fenyegető fegyverével hajttnak be a szerencsétlen adóson, kinek sokszor egyedüli hibája, hogy nem *bír* fizetni. Itt a büntetőjog fegyvere az egyén kezében súlyos fegyver, melyet annál bátrabban forgat, mert tudja, hogy annak feltétlen ura, s azt minden perczen leteheti. S miután a csalás csakis anyagi kárt okoz, a kinek ez anyagi kára megtérül, siet a bűnper kellemetlenségeitől megszabadulni. Így másfelől, legyen a csalás bármily közérdekű, a magánügyén az eljárás ura lévén, a közérdek büntető hatalmának érvényesülését megakadályozhatja. A csalásoknak fent jelzett, mai nap kiváló veszedelmessége mellett ez szintén szerfelett nagy, túlzott jogsítvány.

Az a további indok, hogy a csalás intim jellegénél fogva a sértett közreműködése nélkül fel nem deríthető, a mellett, hogy ennek bővebb felvilágosító magyarázatát sehol nem találjuk: oly indok, mely elfogadása esetén bármely vagyron elleni delictumnál ép oly joggal helyt találhatna. Alapja e gondolkodásnak az, hogy a sértett és a delinquens között a bűncselekményt megelőzőleg a delictum tárgya körül megállapodások történtek, nem úgy, mint a tolvaj s a sértett között, kik egymásról rendszerint nem is tudnak. E megállapodással való visszaélés a csalás, s e megállapodás kiderítése mutatkozik a fent jelzett nézet pártolói előtt lehetetlennek.

A mi e megállapodások felderítésének nehézségeit illeti, a mai perrendtartás szabályai mellett bárki eléggé hathatósan szorítható tanuskodási kötelessége teljesítésére és vallomásának esküvel való megerősítésére (Bp. 194., 195. §.), már pedig hol az a sajátságos sértett, ki a megkárosítója iránti szeretetből elővezettetni engedje magát, horribilis pénzeket fizessen s még be is csukassa magát. A felderítés nehézsége egyébiránt

a sértett esetleges vonakodása folytán más dilectumoknál is előfordul, s még inkább: a szemérem elleni büntetteknel, az okirathamisításnál — s bármily nagy legyen is: e miatt oly fontos jogot adjon a magánügyén kezébe, hogy az a bűnvádi eljárást megakadályozhatja a manap oly veszedelmessé váló delictumok megtorlásában, mint a fentebb jellemzett csalás?

Ugyanez áll a hűtlen kezelésre. Manap ijesztő mód növekszik a más vagyónával Csáky-szalmajaként való bánás. A hűtlen kezelés is súlyos delictum, s itt könyvek, adatok állván rendelkezésre, a sértett fél vonakodása keveset árthat. Indokolásunk egyébiránt nem emlékezik meg róla, hogy a hűtlen kezelés miért tétetett indítványi delictummá, csak azt igazolja, hogy annak a 362. és 363. §-okban megjelölt esetei miért üldöztetnek hivatalból.

Ide tartozik végül a szolgálati lopás és sikkasztás, a mennyiben nem cselédlopás, mert erről már szoltunk. A szolgálati lopás és sikkasztás ma társadalmunkban mily ijesztő mérvet öltött. Egész bankokat lopnak el és a löversenyen, kártyán szegény emberek filléreit dobálják. S akárhány esetben a bank vagy intézet reputatiója és hitele érdekében megbocsát — különösen, ha a kár megtérül. E szörnyű jelenséggel szemben, mely a közvádlónak legnagyobb, legéberebb figyelmére méltó — eltörpül a törvény intentiója: hogy a sértett érdeke nagyobb az államénál, s közreműködése nélkül a delictum nem üldözhető. Ha az anyagi büntettek terén ma valami közérdek, úgy e delictumok azok. A mi pedig a felderíthetőséget illeti: az nyilvános intézeteknél a lehető legegyszerűbb és a legvilágosabb az ügykezelés előirt szabályosságánál fogva.

BEFEJEZÉS.

Foglaljuk egybe a mondottakat. Bizonyos esetekben az államnak igen nagy érdeke a büntettes megbüntetése, mert a jogrend és morál súlyosan megsértetett, de az egyénnek még nagyobb érdeke azonban nem az, hogy a büntettes ne büntetessék, hanem csupán, hogy az ellene indított eljárás folytán az ő szegylene, mely a bűncselekmény által okoztatott, nyilvánosságra ne

jusson. Abban a fogalmazásban tehát, hogy a magánegyén érdeke nagyobb az államénál, logikai lapsus van. Érdekük egy: a bűn megtorlása; csak processuális tekintetben tér el a két érdek: az állam, a köz megkívánja a nyilvánosságot minden esetben, a magánegyén a szóban forgó esetekben ellenben a nyilvánosság kizárását. Ha gyarló emberi szervezetek is úgy tudnának büntetni, mint a biblia isteni igazságszolgáltatása — egy kéz lesujtásával, tanúk és eljárás nélkül, indokolás nélkül — nem lenne az a sértett, kit az igazságszolgáltatás megsértene!

Más esetekben az állam érdeke igen csekély, a magánegyéné igen jelentékeny, de az államénál rendszerint nagyobb, mert ő sértetett. Ezért bizzuk rá az eljárás megakadályozását, annak mérlegelését: érdemes-e a tettes üldözése. Általános szempontból ez sem logikus. Hogy valamely delictum mily súlyú: ezt a törvény büntetési tételei szabják meg. A mi bagatellum: arra szabjunk bagatell-büntetést. De a sértettre nem bízhatjuk annak mérlegelését. Hogy hova vezetett ez a nézet, azt fentebb jogpolitikai szempontból megvilágítottuk. A mi ma bagatell-ügy, máskor nem az. S ha valamely delictumot nem üldözünk kellőleg: az ép ennek folytán elharapózik és a társadalom rákfenéjévé lesz. Sok apró delictum felér egy nagy delictummal. Erre példa a becsületsértés és a csalás. S ez esetben, ha a sértettre bizzuk annak mérlegelését, hogy mit érdemes üldözni s mit nem: e joga a közérdekkel ellenkezik, annak kivételét megakadályozza. Mint ma az indítványi jogosultság meghiusítja az eljárást, ha főmagánvád esetén a kir. ügyészség közérdekből átveszi a vádat.

Az első indokból tehát csak annyi folyik, hogy processuális szabályainkkal gondoskodjunk a sértett kiméletéről a nyilvánosság árnyoldalaitól, a második indok pedig teljesen elesik.

Az indítványi bűncselekmények reformjának kérdése tehát az, hogy a legalitás és oportunitás elveit mily mértékben fogadjuk el.

A legalitás elve alapján csak a család joga az, a mely az egyénnek jogot ad a bűnvádi eljárás megakadályozására. A család *törvényes joga*, de nem subjectív érzelmeken alapuló igényei. Fejtegetéseink szerint ez a következő esetekben foghat helyt:

1. vérfertőzés és családi fajtalanság,
2. házasságtörés,
3. családi lopás, sikkasztás és csalás,
4. cselédi lopás, sikkasztás és csalás.

Ez utóbbi is azonban csak addig, a míg a házi fegyelem jogát fentartjuk. Ezen, a társadalmi viszonyokkal mindinkább visszas institutio elvetendő lévén: az indítványi jogosultság is elveszti létjogát.

Egyéb delictumok közül csak a bagatell vagyoni delictumok és a szóbeli becsületsértés és a közönséges szóbeli rágalmazás az, a mely — de csak az opportunitás elvének elfogadásával — lenne indítványivá tehető. Azonban csak avval a törvényes intézkedéssel, hogy közérdek fenforgása esetén az ügyészségnek korlátlan jog adassék nemcsak a vád képviselőtének elvállalására, hanem a bűnvádi eljárás megindítására is. A mint a közérdeket elismertük az alaki jogban, ismerjük el az anyagi jogban is! Mai viszonyaink között ennyi tért tán engedhetünk az opportunitásnak, de többet semmi esetre.

*

Ennyiben bátorkodtam a magánindítványi delictumokra vonatkozó reformeszméimet előadni. Ha javaslataim nem is találnának teljes helyeslésre, de a t. teljes-ülésben azt a meggyőződést keltettem fel, hogy a magánindítvány köre a Btk. novellájában legalább is jelentékenyen megszorítandó: szerény célomat elértem. *(Élénk helyeslés és taps.)*

